

Zygmunt SZENDZIELARZ (urodzony 12 marca 1910 r. w Stryju – zamordowany 8 lutego 1951 w więzieniu przy ul. Rakowieckiej w Warszawie), ps. "Łupaszka", oficer służby stałej Wojska Polskiego, dowódca 5 Wileńskiej Brygady AK a następnie oddziałów partyzanckich eksterytorialnego Okręgu Wileńskiego AK (odtworzonej 5 i 6 Brygady Wileńskiej AK).

Zygmunt Szendzielarz wykształcenie zdobywał w dość trudnych warunkach materialnych. Uczył się we Lwowie i Stryju, gdzie w 1929 r. ukończył gimnazjum matematyczno - przyrodnicze. W końcu tego roku jako ochotnik wstąpił do szkoły podchorążych zawodowych na kurs unitarny w Róźnie, który ukończył z lokatą wybitną w 1931 r. Następnie przeszedł do szkoły podchorążych kawalerii w Grudziądzu (Centrum Wyszkożenia Kawalerii), którą ukończył 5 VIII 1934 r. i w stopniu podporucznika został przydzielony do 4 pułku ułanów zaniemeńskich w Wilnie. W szeregach 4 pułku ułanów uczestniczył w wojnie obronnej 1939 r. w składzie Wileńskiej Brygady Kawalerii (Armia „Prusy”), przechodząc szlak bojowy od Piotrkowa Trybunalskiego po Majdan Sopocki na Zamojszczyźnie i Medykę pod Przemyślem. Od początku 1940 r. uczestniczył w działalności konspiracyjnej na terenie Wilna, początkowo w strukturach mających odtwarzać konspiracyjnie 4 p. uł. (grupa kpt. Giedrojcia), wchodzących w skład organizacji Koła Pułkowe, podporządkowanej SZP-ZWZ.

W sierpniu 1943 r. na mocy rozkazu Komendanta Okręgu ppłk. Aleksandra Krzyżanowskiego „Wilka” został skierowany na stanowisko dowódcy oddziału partyzanckiego AK, operującego na Pojezierzu Wileńskim pod komendą ppor. Antoniego Burzyńskiego „Kmicica”. Dotarł w rejon jego bazy nad Jeziorem Narocz już po rozbiciu tej jednostki przez sowiecką partyzancką brygadę Fiodora Markowa (sowieci zamordowali wówczas „Kmicica” i około 80 żołnierzy AK). Z niedobitków oddziału „Kmicica” zorganizował nowy oddział partyzancki, od listopada 1943 r. noszący nazwę 5 Brygady Wileńskiej. Na jej czele wykonał kilkadziesiąt udanych akcji przeciw niemieckim siłom okupacyjnym i kolaboranckim oddziałom litewskim, a także wrogo nastawionej partyzantce sowieckiej. Został ranny w bitwie z niemiecką ekspedycją przeciwpartyzancką pod Worzianami 31 I 1944 r.

W sierpniu 1944 r. część partyzantów wileńskich zebrała się ponownie pod rozkazami „Łupaszki” na terenie powiatu bielskiego. Oddział ten (stan liczbowy oddziału okresowo wahał się w granicach 20 – 40 żołnierzy) zimował początkowo w leśnym obozowisku w Puszczy Białowieskiej, a następnie w lokalach konspiracyjnych w powiecie bielskim. W Komendzie Białostockiego Okręgu AK, mjr Z. Szendzielarz otrzymał funkcję „dowódcy partyzantki”. Ponownie wyszedł w pole 5 IV 1945 r. Odtworzona przez Z. Szendzielarza 5 Brygada Wileńska była w tym okresie oddziałem partyzanckim podlegającym Komendzie Białostockiego Okręgu AK Obywateli. W szczytowym okresie latem 1945 r. liczyła ponad 250 żołnierzy (trzy szwadrony, kompania szturmowa + drużyna podoficerska). Wykonała kilkadziesiąt akcji przeciw NKWD oraz UBP i ich agenturze, a także przeciw MO i KBW. Była najsilniejszym i zarazem najskuteczniejszym oddziałem antykomunistycznego podziemia niepodległościowego na Białostocczyźnie.

Z. Szendzielarz wyjechał jesienią 1945 r. na Pomorze, gdzie nawiązał kontakt z komendantem eksterytorialnego Wileńskiego Okręgu AK, ppłk. Antonim Olechnowiczem „Pohoreckim” i podporządkował się mu. W 1946 r. wznowił działalność bojową.

Został aresztowany przez funkcjonariuszy MBP 30 VI 1948 r. w Osielcu i po długotrwałym śledztwie skazany przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Warszawie 2 XI 1950 r. na karę śmierci (więziono go w więzieniu Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego przy ul. Rakowieckiej w Warszawie). Podczas śledztwa zachował godną postawę, biorąc na siebie pełną odpowiedzialność za działania podlegających mu oddziałów. Został stracony w tymże więzieniu w dniu 8 II 1951 r. Miejsce pochówku nie jest znane.